

ONDER N.A.P.

Nieuwsbrief van de

Archeologische Werkgroep Purmerend

Eerste jaargang nummer 2

MEDEDELINGEN

Nieuw aangemelde leden en donateurs

M. Nauta	Nic. Beetskade 6	1817 EA	Alkmaar	lid
P.A.A. van Vliet Mak	Beethovensingel 64	1817 HL	Alkmaar	lid
B. van Leuffen	Van IJsendijkstraat 7	1442 CH	Purmerend	lid
J. Provoost	Gaasterland 66	1447 BP	Purmerend	lid
J. de Jong	Drontermeer 133	1447 JP	Purmerend	lid
G.C. Vendrig	D. Kooimanweg 1021	1444 CK	Purmerend	lid
Fr. Wittebrood	Jhr. v.Cittersplein 29	1441 XB	Purmerend	donateur
A.J. van Niel	Waterhoenhof 38	1444 VL	Purmerend	donateur

Hiermee telt de vereniging 33 leden en 9 donateurs.

Lezingen te houden in ons verenigingslokaal

Nog geen data bekend.

Schenkeningen

- Loodwitpotjes, dhr. en mevr. Slooten.
- Pijpekop, tijdens de cultuurmarkt.
- Div. vondsten tijdens aanleg diep-riool Nieuwstraat, dhr. en mevr. Roskamp.

Opgraving Nieuwstraat 'Het Hofje'

De vondsten zijn in behandeling bij het Provinciaal Archeologisch Depot. Na behandeling komen ze terug in bruikleen.

Waarneming Nieuwstraat 'Avondzon'

De vondsten, die bij deze waarneming zijn gedaan, zijn opgenomen in de collectie van de AWP.

Een zeer bijzondere vondst was een voor Purmerend uniek skapuliertje (draaginsigne), gedateerd tussen 1475 en 1525. Op de ene zijde staat Sint Petrus en op de andere zijde staat Rochus afgebeeld.

Korte mededelingen

- S. Bosma werd door Radio Noord Holland geïnterviewd tijdens de opgraving aan 'Het Hofje'.
- E. Machiels werd geïnterviewd door Radio Purmerend over de resultaten van de opgraving aan de Nieuwstraat.

- Er zijn zeer goede contacten gelegd met het Streekarchief. De archivaris, mevrouw Els van Vliet Mak, is zelfs lid geworden van onze vereniging. De AWP mag gedurende een half jaar in het Streekarchief een vitrine inrichten met vondsten uit Purmerend en omgeving.
- Ook met het Purmerends museum worden goede contacten onderhouden. In een bestuursvergadering van het museum zal worden besproken of de AWP permanent een vitrine kan gaan gebruiken.
- Dit jaar stond de werkgroep ook weer op de Cultuurmarkt. Vele belangstellenden bezochten onze stand, waar recentelijk gedane vondsten werden tentoongesteld. Wilt u bij de volgende Cultuurmarkt ook bij onze stand staan om het publiek enthousiast te maken voor de AWP, dan kunt u zich opgeven bij E. Machiels.
- S. Bosma heeft enkele scholen bezocht om daar een 'lezing' te geven over archeologie en de AWP. Reacties van de leerlingen zullen we in de volgende 'Onder NAP' publiceren.
- In het verenigingslokaal staan sinds kort drie bakken voor oude metalen (lood, tin en koper). De opbrengsten komen ten goede aan de AWP.
- Onze jaarvergadering zal plaatsvinden op **dinsdag 24 februari 1998**. Noteert U dit alvast zodat het bestuur een volle zaal zal aantreffen.

VERSLAG WAARNEMING 'AVONDZON', NIEUWSTRAAT, PURMEREND

Door de Archeologische Werkgroep Purmerend.

Auteur: E. Machiels

Door de sloop van het ongeveer dertig jaar geleden gebouwde bejaardentehuis 'Avondzon' ontstond er weer eens een mogelijkheid om onderzoek te doen naar de geschiedenis van een stukje Purmerend.

Tijdens de bouw van dit gedeelte van het bejaardenhuis zo'n dertig jaar geleden zijn er door heel wat Purmerenders enorme hoeveelheden loodwitpotjes opgegraven. Deze zijn daar terecht gekomen gedurende de productie van loodwit door de op die plaats gevestigde loodwitmolen.

Na de sloop van het gebouw kon na onderhandelingen, gevoerd door de AWP met de sloper Hollenberg, een aantal waarnemingen worden gedaan. Op een zaterdag in augustus is een aantal leden van de AWP in staat gesteld een kleine noodopgraving te verrichten in een sleuf die door het sloopbedrijf voor ons was opengelaten. Deze sleuf bevond zich aan de zijkant van het terrein tegen de tuin van Nieuwstraat nummer 20. Tijdens dit onderzoekje werd op een diepte van ongeveer één meter onder het maaiveld een slootvulling aangetroffen. De vulling bestond uit grote aan de binnenkant geglazuurde

potten die werden gebruikt voor de productie van loodwit. Tussen al deze productiepotten werden enkele kleinere potjes gevonden waarin het eindproduct werd bewaard. Behalve een zeventiende-eeuws tegeltje hadden alle vondsten uit de vulling te maken met de productie van loodwit.

Het slootje is terug te vinden op oude zeventiende-eeuwse kaarten van de stad Purmerend. Het is zeer waarschijnlijk dat het materiaal is gebruikt om het slootje ergens aan het einde van de zeventiende eeuw te dempen want boven op de vulling stond nog een gedeelte van een achttiende-eeuwse fundering. Helaas kon niet de totale breedte worden vastgesteld omdat de beschoeiing van de andere kant zich mogelijk onder de tuin van Nieuwstraat 20 bevindt.

Een meter of drie meer naar de kant van de Nieuwstraat toe kon tijdens het bouwrijp maken nog een kleine sleuf worden getrokken. Ook hier kon het slootje weer worden gelokaliseerd met als vulling ontelbare fragmenten van de loodwit productiepotten. In deze sleuf werd eveneens een concentratie paaltjes aangetroffen. Of ze hebben toebehoord aan de weggesloopte fundering van een huis of dat ze de fundering vormden van een op de kaarten voorkomend bruggetje is niet duidelijk. Op dit punt werd een mooi profiel afgestoken. De bovenste meter was verstoord door de bouw van het bejaardentehuis. Onder deze verstoring waren nog een aantal onverstoorde ophogingslagen te herkennen. Op een diepte van 1,5 meter bevond zich een geel/groene compacte kleiige ophogingslaag met een dikte van 25 cm. Uit deze laag kwam een aantal vroeg-16e eeuwse scherven, alsmede enkele dierlijke botten. Aan de straatkant werden ook weer een aantal 16e eeuwse scherven gevonden van o.a. een slibbord van rood aardewerk met halve maanvormige lobben. Op een van de laatste dagen werd nog een compleet 17e eeuws tegeltje gevonden met de afbeelding van een hertje.

Het hele terrein werd steeds afgezocht met een metaaldetector waarbij een voor Purmerend unieke vondst werd gedaan. Aan de straatkant werd een tinnen skapuliertje/ draaginsigne gevonden met op de ene kant Sint Petrus met sleutel en bijbel en op de andere kant een afbeelding van Rochus de beschermheilige van de pestlijders (Figuur 1). Rochus toont aan een pelgrim zijn rechter bovenbeen waarop zich een pestwond bevindt. Aan de rechterkant van Rochus bevindt zich een hondje. Dit hondje zou hem tijdens zijn sterfdagen hebben voorzien van voedsel.

Sint Petrus

Rochus

Figuur 1

De heer van Beuningen (autoriteit op het gebied van pelgrimsinsignes) van het bekende museum Boymans-van Beuningen is speciaal naar de werkruimte van de AWP gekomen om het door ons gevonden skapulier te dateren. Het leuke is dat dit skapulier met deze afbeeldingen nog niet bekend is en daarom tot nu toe uniek. De datering moet worden gezocht tussen 1475 en 1525. De heer van Beuningen heeft het insigne gefotografeerd en gedocumenteerd om het eventueel op te nemen in de nieuwste uitgave van 'Heilig en Profaan' in 1999.

In totaal zijn er op het terrein zo'n 80 productiepotten gevonden en ongeveer 50 opslagpotjes. Deze voorwerpen zijn opgenomen in de collectie van de Archeologische Werkgroep Purmerend.

DE RECONSTRUCTIE VAN DE GROOTTE VAN DE BANNEN DREI EN OOSTHUIZEN.

Een bijdrage tot de historische geografie van de Zeevang.

Auteur: N.A. van den Brom.

De afslag van land tot het moment van de inpoldering van de Beemster (1607-1612) moet enorm zijn geweest. In de elfde eeuw wordt de Beemster nog als een veenstroompje aangeduid. Later

heeft dit veenstroompje zich door een combinatie van menselijk handelen en natuurlijke factoren uiteindelijk tot een meer met een oppervlakte van 7200 hectare ontwikkeld.

Vooraf van de bannen Drei en Oosthuizen, die aan de oostkant van de Beemster lagen, is veel land door het water verzwolgen. De toestemming van Gerrit van Heemskerk aan 'sijn luijden van Luttickoisthusen en die van Drei' voor het leggen van een zomerdijk (2 april 1334) in de Hobrederkoog moet dan ook in verband gebracht worden met het landverlies aan de westkant van de heerlijkheid Oosthuizen.

Tijdens de bedijking van de Beemster heeft Teding van Berkhout, de baljuw van de toenmalige heer van Oosthuizen, rechten doen gelden op de zogenaamde Arenberger en Havermeers gronden.¹ Dit waren de gronden van de heerlijkheid Oosthuizen die verspoeld waren en die toendertijd in het Beemstermeer lagen. Deze landen behoorden volgens hem van oudsher tot de heerlijkheid Oosthuizen. Deze heerlijkheid wordt voor het eerst genoemd in een oorkonde van 21 september 1292, waarin Gerrit van Heemskerk zijn "luden van Luttickoisthusen en van Drei een rechter zal zetten en zeven schepenen", zoals gebruikelijk was in Kennemerland.² Hierbij werden dus de bannen Oosthuizen en Drei samengevoegd.

De claim omvatte een gebied van 2300 morgen (1850 hectare). Aangezien deze rechten na een lang proces (tot de Hoge Raad van Holland aan toe!) door het consortium van bedijkers/eigenaren van de Beemster erkend moest worden, kunnen we aannemen dat er voldoende juridische grond voor deze claim was.

Dit betekent dat de heerlijkheid Oosthuizen in het westen 18,5 vierkante kilometer land heeft verloren, verdeeld over de banne Drei en de banne Oosthuizen.

¹ Bouwman, Bedijking, opkomst en bloei van de Beemster, p. 213-215 : Accoord betreffende Arenberger- en Havermeersgronden dd. 1 september 1630 ten burele van de rekenkamer in Den Haag.

Verder onderzoek betreffende de processtukken, is gewenst.

² De Goede, Waterland deel 2, Westfriesche rechtsgeschiedenis pagina 130-131

Op Figuur 2³ komt het gearceerde gedeelte overeen met ca. 18,5 vierkante kilometer. Hierop komen de namen Arenberg en Havermeer nog steeds voor.

Het gearceerde gedeelte van de Figuur (ca. 150 cm²) is ongeveer het gebied van de 2300 morgen claim van Teding van Berkhout in begin 1600.

Schaal 1: 50 000.

Figuur 2

³ Grote Provincieatlas Noord-Holland. Groningen 1996 blz. 68 /69 en 76 /77³

NOTULEN VAN DE ALGEMENE VERGADERING.

Gehouden op woensdag 26 februari 1997.

Auteur: I.M.J. Duppen, secretaris.

Aanwezig:

Nico van den Brom (voorzitter), Ivo Duppen (secretaris en notulist), Niek Wittebrood (penningmeester), Erik Machiels (bestuurslid), René Lust (aftredend bestuurslid), Jaap van de Griend, Cees van Weel, Paul de Groot, Jan van Waard, Kees van Haver, Sjaak Bosma, M. Eilts, Jan-Willem Oudhof en J. Kies.

Afwezig met bericht: Esther van Velzen.

Tijdens de pauze van deze vergadering presenteerde de voorzitter het eerste nummer van ons nieuwsblad 'Onder N.A.P.'

1. Opening

De voorzitter opent de vergadering en heet alle aanwezigen van harte welkom. Hij verheugt zich over de hoge opkomst (13 van de 28 leden).

2. Ingekomen stukken

Het stempel van de vereniging.

Een brief van Esther met suggesties en haar afmeldingsbericht.

Westerheem 1997 nr. 1.

3. Toe te voegen agendapunten

Sjaak heeft een aantal punten op zijn lijstje staan. Deze blijken betrekking te hebben op nog aan de orde komende agendapunten. Ze worden tijdens die agendapunten aan de orde gesteld.

4. Notulen van de vorige vergadering (Mededelingen AWP 1996 no 5)

a. Tekstueel

Geen opmerkingen

b. Naar aanleiding van deze notulen

Geen opmerkingen

5. Financieel jaarverslag van de penningmeester

Jan van Waard vindt, dat de penningmeester de kosten van de oprichting beter onder een apart hoofdje had kunnen specificeren.

Jan van Waard vindt de post Diversen hoog.

Volgens Niek valt de post Diversen hoog uit doordat de kosten van de opening hierin zijn meegenomen.

6. Verslag van de kascommissie

Er moeten binnen twee weken nog enkele technische aanpassingen worden geregeld t.a.v. de reserve en de uitgaven voor de computer. In afwachting hiervan gaat de kascommissie voorlopig akkoord met de gevoerde boekhouding.

7. Begroting 1997

Esther kaart in haar brief enkele punten aan:

1. de post vondstverwerking is haar inziens te laag begroot, gezien de beleidsnota.

De post vondstverwerking is vrij laag begroot, omdat het een voortzetting is van al onderhanden zijnde vondstverwerkingen. Bovendien wordt bij nieuwe opgravingen een deel van de projectsubsidie voor vondstverwerking ingecalculeerd. Projectsubsidie wordt verleend door de provincie, de gemeente of het VSB-fonds.

2. de post gereedschappen is haar inziens te laag begroot, gezien de beleidsnota.

De post gereedschappen is vrij laag begroot, omdat het alleen dient voor onderhoud van al aanwezig gereedschap. Voor nieuwe instrumenten zullen we subsidie aanvragen bij het VSB-fonds en andere subsidieverstrekkers. Bovendien worden opgravingen uitgevoerd onder supervisie van de provinciaal archeologische dienst, die professionele landmeetapparatuur ter beschikking zal stellen.

3. de subsidiebesteding is in haar ogen nogal onduidelijk.

De gemeentelijke subsidie van f 4000,- gaat voor f 3000,- op aan de huur en energiekosten van het lokaal.

De resterende f 1000,- worden aangewend ter dekking van uitgaven als de posten, genoemd onder 1 en 2, verzekeringen, administratiekosten, publicaties, onderhoud van het lokaal e.d. voorzover deze uitgaven de inkomsten uit contributies en donaties overtreffen.

Eventuele subsidie van het VSB-fonds zal besteed worden aan:

- de aanschaf van boeken
- de aanschaf van vitrines
- de aanschaf van gereedschappen, zoals bouwlampen, kabelhaspels, statief etc.
- de aanschaf van veiligheidsvoorzieningen als brandblusapparaat, branddeken en ontsnappingstouw.

Jan van Waard vindt de post boekhouding te laag i.v.m. de aanschaf van een boekhoudboek.

8. Jaarverslag van de secretaris

Jaap was ook aanwezig bij het praatje voor Radio Purmerend.

Esther wenst een overzicht van het aantal leden aan het begin van het jaar en aan het eind van het jaar.

Januari 1996	13 leden
December 1996	28 leden en 4 donateurs

9. Beleidsplan 1997

ad b.3

Sjaak vindt, dat de huidige werkgroepen teveel gericht zijn op de uitwerking van opgravingen en minder op vooronderzoek (archief etc.).

Hiertoe dient een aparte werkgroep opgericht te worden.

§3 De aanschaf van een microscoop wordt afgeraden. De specialistische know-how voor pollenonderzoek ontbreekt en voor een gering bedrag kan de werkgroep bodemonsters door deskundigen laten onderzoeken.

§5. Sjaak wil een betere structuur van de werkvonden, waardoor ze veel efficiënter kunnen zijn. Daarom besluit de Algemene Vergadering, dat er op woensdagavond niet vergaderd wordt.

10. Tussentijdse vervanging R. Lust als bestuurslid

Voordat de vervanging aan de orde kwam wilde Sjaak eerst het voorstel indienen, dat er een taakomschrijving voor bestuursleden komt. De ALV gaat hiermee akkoord en het bestuur zegt zo'n taakomschrijving eind april klaar te hebben.

Vervolgens wordt Sjaak gekozen in het bestuur (9 voor, 4 onthoudingen, w.o. Paul, en geen tegenstemmen).

11. Rondvraag

Cees van Weel brengt de roulatie van de kascommissie aan de orde. Jaap wordt lid van de commissie, Paul treedt af en Cees wordt reserve-lid.

Jan-Willem stelt voor voor de cursus basisvaardigheden ook andere deskundigen uit te nodigen.

René stelt voor speciale aandacht aan de veiligheid te besteden en een rampenplan te ontwikkelen. Kees van Haver denkt in dit kader aan een ontsnappingstouw en een brandblusser. Ook de opslag van de chemische stoffen, die de restauratie-afdeling gebruikt, moet kritisch bekeken worden.

René brengt onder de aandacht, dat de Purmer dit jaar 375 jaar geleden is drooggelegd. In dit kader wordt er veel georganiseerd. De AWP moet contacten leggen mede om de eigen vereniging te promoten.

12. Sluiting en vaststelling volgende vergadering.

Nico van den Brom dankt de aanwezigen voor hun kritische opstelling, stelt de volgende vergadering vast op dinsdag 24 februari 1998 en sluit de vergadering.